

pesnikom in bravcem; marsikaj, kar se današnjemu čutu upira in kar bravec moti, se brez škode za pesnika lahko uglaadi — predvsem se da modernizirati pravopis. Tu se pri Prešernu lahko opremo na Pintarja (ne da bi kaj retuširali); podobno je obnovil tekst dr. Žigon v »Čitanki«. Pozabiti ne smemo, da ima Prešernov jezik danes drugačno distanco kot jo ima n. pr. jezik Iv. Cankarja. Zgodovinska izdaja, ki bi bila predvsem naloga Akademije, pa mora poleg kritično ugotovljene zadnje redakcije upoštevati tudi vse druge redakcije in variante, da je trdna opora za študij. Naša izdaja se je radi posebne skrbi za čistega Prešerna običajnemu leposlovnemu značaju izognila, in ima predvsem historično lice. S tem bo knjiga povprečnemu bravcu manj dostopna, dasi se ne da tajiti, da je s historično podobo tudi občutek pristnosti močnejši. Za kogar more biti. Načelno pa trdim, da bi se s priredbo pravopisa Prešernovo jezikovno in pesniško bistvo nič ne izgubilo, kajti njegov jezik je tako svojstven, da mu nobena transkripcija ali pravopis ne škoduje, prav tako kot »Krpanu« ne.

Zanimiva je notranja ureditev knjige. Razvrstitev celotnega opusa se opira na Poezije 1847. leta, ki jih imamo spredaj. Ves drugi slovenski tekst je nato razvrščen kot neizdani del Poezij. Isto načelo sta prireditelja postavila pri ureditvi nemških Poezij in ljudskih pesmi: najprej Prešernov urejeni ali objavljeni del, nato neizdane in neobjavljene pesmi. V tej sistematičnosti se bije historično načelo s celotnim pesniškim organizmom in kakor pojmujeemo Prešerna danes namreč organično. In tako so raztrgane marsikatero vsebinske skupine, ki nam danes Prešerna popolneje predstavljajo kot samo Poezije. Taka zgodovinska knjiga nastane vsebinsko komplicirana in se more v nji prav orientirati le dobro udomačen Pešernov bravec. V tem pogledu bo n. pr. Žigonova »Čitanka« lahko komentar za to izdajo. Poudariti hočem, da sta prireditelja historično načelo Poezij z veliko doslednostjo in premišljenostjo ohranila, in sta pri tem, ko sta rešila marsikatero težavo v tekstu, šla mimo drugih vprašanj, ki jih nista pojasnila, zlasti ker je Uvod A. Pirjevca najmanj značilen in najmanj uspešen trud pri tej knjigi. Zato knjiga kriči po komentaruju.

Ker bi bilo tukaj brez pravega smotra, iskati filološke podrobnosti izdaje, je v opravičilo in priznanje treba povedati, da se tekst čim tesneje oklepa pisanih virov in po Prešernu urejenega teksta. — Vendar naj bi se bil upošteval n. pr. tekst Čebelice V, ki lahko velja kot zadnja redakcija za Zdravljico in dr., kljub temu, da je zlasti glede pravopisa nezanesljiv; upoštevati bi ga morali z Noviškimi objavami vred. Nikakor pa ni opravičljivo, da imamo v obsmrtnici »Dem Andenken des Matthias Čóp« mehanično vrnjeno cenzurirano mesto; držati bi se bilo treba objave v »Illyrisches Blatt«. Naslov »Ljudske posnažene« ni ne lep ne upravičen — Prešeren tega izraza za ljudske pesmi ni nikjer rabil in pesem »Od lepe Vide« in marsikatera druga ni nikaka ljudska pesem več — še manj pa »posnažena«.

Vrline, ki jih skuša imeti ta knjiga prav radi historičnosti, pa nikakor ne veljajo za objavo »Pisem«. Dočim je bilo n. pr. prav, da sta prireditelja tiste pesmi, ki so samo v bohoričici ohranjene, prenesla v gajico, naj bi bila pisma pustila nedotaknjena. Pisma

R. JAKOPIČ: STUDIJA ZA LEVO FIGURO V GRADBI

so dokumenti in če moramo uživati Prešernovo pesem v originalni obliki, tembolj lahko zahtevamo, da so njegova pisma neponarejena. Tekst je poleg tega v pisavi lastnih imen nedosleden. Usoda pa se je pri pisemih ponorčevala tudi s »celim Prešernom«. Prepisovavec 8. pisma Vrazu je mislil, da se objava v L. Z., 1900, str. 823 spodaj konča s podpisom Prešérin, zato ni obrnil strani, kjer bi bil videl na str. 824 tudi postsriptum. Tako ta Prešeren le ni celoten. In po Žigonu (gl. Francé Prešeren, poet in umetnik, str. 87) je tudi nagrobni napis Juriju Kalanu v Šmartnem Prešernov.

Historična zasnova je v leposlovnih opremi knjige utrpela marsikako škodo — tako je izdaja 1847. leta v nji utonila brez sledu in naslovna stran Poezij je samo še ilustracija. Radi stisnjenosti knjige se n. pr. Gazéle in Sonéti duše med seboj in sonet Matíju Čópu je v tej opremi odtrgan od »Krstá«.

Narte Velikonja: **Višarska polena**. Izdala in založila Družba sv. Mohorja. Celje, 1928. (Slovenskih večernic 81. zvezek.) — Knjiga je vzbudila splošno priznanje. To dejstvo je treba oceniti s temile poudarki: prvič, da je delo izdala MD, in se je z njim odločno premeknila od vsakega naivnega idealizma; povest obravnava snov, ki bi bila pred nedavnim za Večernice še nemogoča; drugič, da jo bravec prav cenijo in tretjič, da jo je napisal N. Velikonja. Za književno kritiko je posebno važno tretje. Vemo, da se je Velikonja doslej gibal v okviru psihološke in moralno satirične novele in da je ob prelomu najnovejše književnosti ob iskanju novega stila pustil za

seboj močne pozitivne sledove (žal, da še nimamo njegovih najznačilnejših novel zbranih v posebni knjigi). V »Višarskih polenih« se je Velikonja nenkrat vrnil k realistom in napisal ljudsko knjigo, ki bi jo na nekaterih mestih težko ločil od Finžgarja. V tem dejstvu vidim samo dokaz, da bi bil tisti rod, ki je toliko svojih moči žrtvoval za drobna, stisnjena delca, danes zmožen napisati širše delo tudi v svojem stilu. Zato je žal, da je pisatelj šel preveč nazaj in da ni z lastnimi vrlinami dal delu tistega izraza, ki ga povsod čutimo snujočega, a ne odločujočega. Kajti hiba tega dela je vendarle ta, da je povest, po zakonih stare pripovedne celote na vse strani trdno zvezana zgodba, ubrana v skoraj neverjetno točen red, tako da se čudiš, kdaj je pisatelj že vnaprej mislil na ta ali oni dogodek in ga eksponiral in utemeljil. Tu je kot spreten računar prekosil naše realiste, kajti drobnih zapletkov je toliko, da se je iz njih splela prava mreža. Zato ima povest tudi svojega intriganta, ki je skopuh in goljuf in ima ostro na dve strani ločene ljudi. Kompozicijsko ogrodje je tako močno, da je radi prehitavoječe se tehnike marsikje dejanje odsekano, in čutimo, da če bi se naravno sprostilo, bi delo potrebovalo še tretjino več prostora. Potem bi imeli ves zgled novejšega realizma, poplemenitenega in povzdignjenega z epičnim lirizmom, kot ga je pisatelj tu pa tam nakazal. (Prim. začetek 15. poglavja.) Tedaj bi marsikak zgolj povestni efekt sam po sebi odpadel in notranja moč oseb bi bila prišla do močnejšega izraza. To bi bil naš današnji tekst brez opredelitve navzgor in navzdol. Zato delajo pisatelju krivico, da govore ob njem o Dostojevskem in Tolstem, pač pa bi lahko rekli — ako bi ne bila toliko povest — da so Reymontovi »Kmetje« tudi med Slovenci dobili svoje daljne sorodnike. Predmet in etos sta tako proustdušno in globoko izražena, da se živo odpirajo pred nami srca, sklenjena v občestvo življenja: ljudi, živali in zemljo. Žal nam mora biti, da je etični vozle pretrgan z zunanjim efektom (Tinetova smrt) in da je konec (župnikova smrt) še iz sentimentalne literarnosti, kakršna je bila moderna — pa ne globoka — pred dvajsetimi leti. Vrednosti realističnega dela škoduje tudi to, da je Tine Blažev sin. Izmed posameznih oseb so Franca, stari Mohor in župnik izdelani z ostro realistično dinamiko, kakor malokateri slovenske osebe. Matijec in Tine sta mnogo medlejša. Način pripovedovanja je vseskozi odličen; besedni izraz je dinamično poglobljen in literarno obrušen (odlično je napisano 17. poglavje); celota ima kljub efektni razsipnosti preokretov sorazmerno urejene oddihe, kajti po vseh naglih dogodkih, ki so kakor ostre domisljice (na tem je delo zgrajeno), več ali manj sprosti. Ves čas imamo živo valovanje, ki dosledno nosi osnovno težnjo k svojemu cilju. Povest se ne bo pozabila.

F. K.

Vital Vodušek: **Pesmi**. 1928. Samozaložba. Tiskala Zadruga tiskarna v Ljubljani. Strani 112. — Nova pesniška zbirka mlajšega rodu. Pesem, pa vendar tudi ideja, tutam celo smer s programom, pa vendar vseskoz z zgolj umetnostno ambicijo. Pesem, ki hoče ostati v sebi, pa vendar hoče poseči tudi v dejanstvenost, torej hoče izpolniti tudi svojo socialno nalogo. Kot mlada zbirka je več kakor le osebnostni izraz, izpoved je gotove duhovne družine.

Vodušek je rasel vzporedno z našim literarnim in duhovno-kulturnim razvojem zadnjih let. Trdno korenini v pesniški tradiciji, iz katere se je organsko razvil v svoj pesniški svet. Dozdaj se je le poredko oglašal v naših revijah (Dom in svet, Mladika, Križ), vendar v zbirki ni novo lice, le celotno je tu, da lahko dodobra spoznaš njegovo literarno osebnost in lik.

Zbirka izzveni v štirih motivih, ločenih s podnaslovi: Sveti Frančišek, Večer, Luč, Božič. Prvi in zadnji del sta ciklična, poudarjena in objemata kakor v en osnovni zvok vse ostale pesniške tvorbe. Frančišek daje značaj vsem Voduškovim pesmim in tudi v tej zbirki, zato ga je pesnik postavil na čelo in že v prvih, uvodnih verzih izrazil nosilni ideji svoje zbirke: ljubezen in otroška vera. Iz te duhovne zemlje rase Vodušek sam in s tega vidika je treba razumeti in uživati zbirko vse do otroško pristrane naivnosti v Božiču. Zato Voduškova pesem ni borbena in ne išče v problematiko in težo življenja, tudi vase ne vrta in se ne opredeljuje do dogajanj. Detinska pesem hoče biti za »bratce in sestrice«. Odtod vtis, da seva iz zbirke osebnost, harmonična od mladega, zato tudi močna v detinstvu in veri v ljubezen, zato verjameš, da je to »mladost kakor ena sama pesem«. Zato je Vodušek lahko doživljal sv. Frančiška, ciklus ni le zbor pesmi-vložnic, ampak je tudi obenem osebni izraz. Ves ciklus sliči po zasnovi, občutju, tutam tudi po miselnosti in izrazu Sardenkovemu Sv. Alojziju, dasi je v jedru nastal istočasno in neodvisno. Miselno nam Vodušek Frančiška ne predstavlja na nov način, to je tisti vsepreprosti ubožec, kakor ga poznamo, mučeništvo, nujni korelat njegovega veselja, celo jako slabočno sozveni. Ker je Frančišek vsem znan, je pesnik vsako biografično opombo opustil, vendar bi bila pri nekaterih pesmih dobrodošla. Pesnik živi Frančiška od mladostnih bojev do solnčne pesmi, ki jo prestavi v svobodnem verz, in čez grob v čudežih v dušah (Luč) do danes: »Bratje, ni pri nas kakor takrat?« Doživel ga je čustveno, resnično in legendarno obenem, celotno in vendar v vsaki pesmi drugače.

Od Frančiška pelje pot z notranjo nujnostjo k Božiču. Pesmi so nastale, kakor sam pove, ob Beckerjevi knjigi »Und hat ein Blümlein gebracht«. Frančiškanska preprostost se je tu razživila v otroško gledanje. Preprosta je tudi misel, enako verz in beseda, otroško iluzorne predstave se menjujejo, tople in pristrčne, mehke in naravne:

Jaz pa hodil bom
z njimi in vami
in prosil Marijo, naj Jezusa da mi,
da vam njegovo
božično skrivnost povem.

Številne pesmi o Mariji spominjajo na stil naše narodne pesmi baročne dobe: vse je eno, nebo in zemlja, davčina in sedanjost. Če je Sveti Frančišek preprostost v zgodovinskem svetniškem liku, je Božič preprostost v svojem praliku in najgloblje podoživeta v najlepši pesmi tega cikla: »Marija, kakor si k Elizabeti prišla« (91).

Sv. Frančišek in Božič sta mejnika Voduškovega sveta, gori sta njegovega obzorja, ki mečeta svoji senci na vsak kos njegove duhovne zemlje, okvir